

заохочення учнів до вивчення певного предмета, дисципліни, пояснення необхідності навчання у школі».

Авторами підручника «Досліджуємо історію і суспільство» О. Пометун, Ю. Малієнко, Т. Ремех розроблено систему мотиваційних завдань, що представлені на початку параграфів у рубриках «Обговоріть у класі» та «Досліди». Відповідно до теми уроку автори пропонують п'ятикласникам / п'ятикласницям різні типи запитань і завдань, зокрема: висловлення припущень і пропозицій, робота з актуальними поняттями, формулювання запитань, обмін інформацією / досвідом, коментар світлин / ілюстрацій / інфографіки / схем, колективні обговорення.

Виявлено важливість міжпредметного характеру мотиваційних завдань. Приміром: *Які явища вам відомі? Наведіть приклади явищ природи. Які явища, на вашу думку, називають суспільними?/ Що називають інформацією? Чому люди потребують інформації? Де її можна знайти?/ Прочитайте прислів'я та поясніть їхній зміст./ Чи подорожували ви іншими місцевостями України? Як вони називались? Чим відрізнялись від вашого краю?*

У процесі дослідження встановлено, що мотиваційний етап уроку концентрує увагу учнів / учениць на його завданнях і перспективах. Водночас це важливий суб'єктний етап для дитини, початок її навчальних дій і самореалізації на уроці.

З'ясовано, що зміст завдань, запропонованих у підручнику, спирається на знання і досвід п'ятикласників і п'ятикласниць, отримані ними в початковій школі. Підкреслимо, що в такий спосіб автори реалізували вимоги адаптаційного циклу базової середньої освіти НУШ з огляду на ідеї наступності та створення єдиного освітнього простору.

Вважаємо, що мотиваційний етап уроку є передумовою успішного опанування п'ятикласниками і п'ятикласницями інтегрованого курсу «Досліджуємо історію і суспільство» та сприяє розвитку їхніх ключових компетентностей і наскрізних умінь.

Особливості вивчення історії повсякденності на уроках історії

*П. В. Мороз,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник
відділу суспільствознавчої освіти
Інституту педагогіки НАПН України*

У ході дослідження теми «Методичні засади і технології інтегрованого навчання історії в гімназії» розкрито особливості вивчення історії повсякденності на уроках історії в контексті інтегрованого навчання.

Тривалий час історію як науку та навчальний предмет розглядали як певну комбінацію визначних подій, явищ, ідеологій, політичних систем, діяльності

видатних діячів. Історія пересічної людини, її умови життя, повсякденні турботи часто ігнорувалися істориками, не були предметом наукових досліджень та вивчення в закладах освіти. У середині ХХ століття в історичній науці відбувся один з найрадикальніших поворотів, а саме – поворот до Людини як суб'єкта історії. Дослідники минулого звернули увагу на умови та спосіб життя пересічної людини в різні історичні періоди, тобто на повсякденність.

Вивчення історії повсякденності на уроках історії передбачає висвітлення умов життя, праці та відпочинку (побуту, умов проживання, раціону харчування, способів лікування, соціальної адаптації), а також факторів, що впливають на формування свідомості та норм поведінки, соціально-політичні уподобання тощо переважної більшості населення («пересічних людей») тієї чи іншої країни в той чи інший історичний період. Для історії повсякденності характерною ознакою є також її міждисциплінарний зв'язок із такими науками, як соціологія, психологія, антропологія, культурологія, етнологія тощо.

Дослідження історії повсякденності потребує і більш розлогої джерельної бази, адже писемним офіційним джерелам часто бракує людського виміру, оскільки вони зазвичай відображають офіційний бік історії та формальну статистику. Тому виникає необхідність залучення в освітній процес, крім офіційних документів, джерел особового походження, періодичної преси; художньої літератури та історичної публіцистики; візуальних джерел; предметів повсякденного побуту, усні свідчення.

Така різноманітність джерельної бази дає змогу вивчати минуле в його антропологічному вимірі, побачити багатоманітність і неоднозначність історичних інтерпретацій, можливість альтернативних варіантів розуміння історичного поступу з позиції окремих індивідів та груп. Необхідною умовою вивчення історії повсякденності є застосування системи пізнавальних / дослідницьких завдань із залученням історичних джерел різного типу стосовно реконструкції повсякденного життя мешканців різних регіонів в різні історичні періоди.

Розвиток громадянської активності та патріотизму учнів на уроках предметів і курсів громадянської та історичної освітньої галузі

*Г. В. Серова,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
відділу суспільствознавчої освіти
Інституту педагогіки НАПН України*

Аналіз сучасних джерел історіографії, науково-методичних напрацювань та нормативних документів засвідчує, що актуальними пріоритетами відбору змісту шкільної історії є ідеї державотворення, формування української політичної нації,